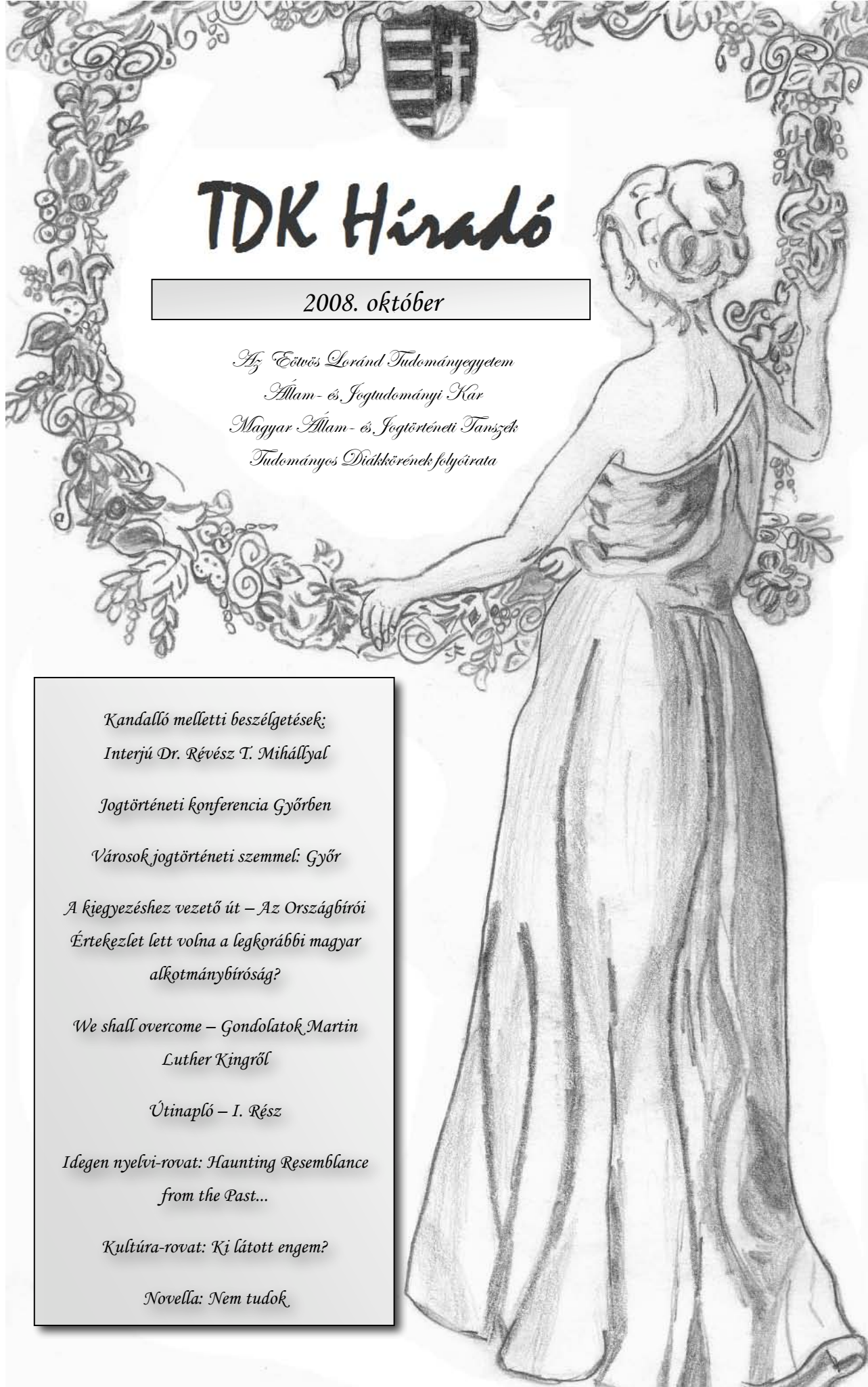




TDK Híradó

2008. október

*Áz Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanácsok
Tudományos Diákkörének folyóirata*

Kandalló melletti beszélgetések;

Interjú Dr. Révész T. Mihállyal

Jogtörténeti konferencia Győrben

Városok jogtörténeti szemmel: Győr

*A kiegyezéshez vezető út – Az Országbírói
Értekezlet lett volna a legkorábbi magyar
alkotmánybíróság?*

*We shall overcome – Gondolatok Martin
Luther Kingről*

Útinapló – I. Rész

*Idegen nyelvi-rovat: Haunting Resemblance
from the Past...*

Kultúra-rovat: Ki látott engem?

Novella: Nem tudok

Kedves Olvasóink!

Nagyon sok szeretettel üdvözöllek Benneteket lapunk hasábjain, és egyúttal külön köszöntöm azokat az első éves hallgatókat, akik most ismerkednek újságunkkal. Ezen 28 oldal, melyet most kezetekben tartotok, a Magyar Jogtörténeti Tudományos Diákkör tagjai, illetve tanszékünk demonstrátorai által készített és szerkesztett havilap, amelynek gyökerei egészen az 1970-es évekre nyúlnak vissza, és amelyet szeretnék számotokra pár mondatban bemutatni.

A TDK Híradó egy egyetemi hallgatók által készített tudományos havilap. Egyfelől lehetőséget teremt minden, a jogtörténet iránt érdeklődő hallgató számára, hogy kutasson, majd kutatási eredményeit publikálhassa, másfelől érdekes cikkeivel, témáival úgy vélem, hogy joggal tarthat igényt bárki érdeklődésére. Több állandó rovatunk van, ide tartozik például az egyes városok bemutatása jogtörténeti szempontból, a kultúra-rovat, amelynek külön díszét képezi Nemes Iringó novellái, akinek műveit rendszeresen, havonta olvashatjátok, az idegen nyelvi-rovat, amelynek keretében angol vagy német nyelven külföldi hallgatók írásait olvashatjátok. Az újságunkba való publikálás lehetősége mindenki számára adott, ha bárki szeretné írni véleményét, csak azt tudom tanácsolni, hogy vágjon bele!

Ezen számunkban hagyományainkhoz híven, széles spektrumot ölelünk át cikkeinkkel. A következő oldalakon a Révész T. Mihály Tanár Úrral készített interjút olvashatjátok el, akit az előadásokról immáron bizonyára jól ismertek. Ezt követi a július elején megrendezett győri konferencia élménybeszámolója, amelyen közel összes demonstrátorunk és több tavalyi diákköri tagunk is részt vett. Ezután, maradva továbbra is a városnál, annak történelméről, főbb nevezetességeiről olvashattok ugyanazon személy tollából, aki a német hallgatókat kalauzolta el ezen a gyönyörű és színes településen.

A következő cikkekből átutazunk az alkotmánytörténet világába, és arra a kérdésre próbálunk meg választ adni, hogy milyen szerepet töltött be az Országbírói Értekezlet hazánk alkotmányos fejlődésében, és átugorván a tengerentúlra Martin Luther King életéről, mozgalmáról, illetve a feketék korabeli helyzetéről tudhattok meg érdekes információkat. Ezt követi dr. Beke-Martos Judit, tanszékünk PhD-hallgatójának naplója, aki ebben a tanévben Amerikában kutat, és aki élményeiről, tapasztalatairól számol majd be nekünk havi rendszerességgel. Az idegen nyelvi-rovat keretében egy igencsak aktuális témát, az 1929-es nagy gazdasági válságot boncolgatjuk egy amerikai hallgató tollából. Végezetül, de nem utolsósorban kultúra-rovatunkban Németh László munkásságáról olvashattok, valamint Nemes Iringó „Nem tudok” c. novelláját közöljük.

Bevezetőként ennyit gondoltam, immáron nem marad más, minthogy jó olvasgatást kívánjak, illetve megosszam veletek a lapunk e-mail címét (tdkhirado@gmail.com), amelyre várjuk ötleteiteket, cikkeiteket!

Képeessy Imre

Kandalló melletti beszélgetések – Dr. Révész T. Mihállyal Készítette: Képešsy Imre

Születési hely, idő: Budapest, 1945

Családi állapot: nő, két gyermek, két unoka

Tanulmányok: jog (ELTE ÁJK), Összehasonlító Jogi Fakultás (Amszterdam)

Kedvenc étele: paprikás csirke

Kedvenc itala: Chivas Regal

Kedvenc színe: piros, kék

Kedvenc filmje: Casablanca

Kedvenc színésze: Hegedűs D. Géza, Haumann Péter, Garas Dezső, Molnár Piroska

Kedvenc énekese, együttese: Republic

Kedvenc írója: Ernest Hemingway, Márai Sándor, Thomas Mann, Móricz Zsigmond

Kedvenc könyv: Vámos Miklós: Apák könyve

Kedvenc színházi élménye: Hamlet (Tábor Miklóssal)

Kedvenc országa: Magyarország

Kedvenc autója: Volkswagen Jetta

Gyűjt-e valamit: papirost, dokumentumokat

- *Első kérdésem az lenne Tanár Úrhoz, hogy miért döntött a jogi pálya mellett és elhatározásának melyek voltak a legfontosabb indokai?*

- Alapvetően egy film, mégpedig a Vád tanúja hatására. Amikor ezt megnéztem, eldöntöttem, hogy a szegények ügyvédje leszek. Ugyanakkor a történethez hozzátartozik, hogy a másodév végén rájöttem, hogy nem vagyok ügyvédnek való.

- *Kik voltak Tanár Úr számára a legmeghatározóbb egyéniségek az egyetemi évei alatt?*

- Eörsi Gyula, Kádár Miklós, illetve természetesen Kálmán bácsi¹. Nagyon kedveltem őt, én nagyon örülök annak, hogy ő is kedvelt engem. Azt hiszem, ők voltak a legfontosabbak.

- *Mely tantárgyak keltették fel Tanár Úr figyelmét az egyetemi évei során?*

- A jogtörténetet mondanám. Ez érdekelt leginkább, a magyar mellett az egyetemes is.

- *Ha Tanár Úrnak össze kéne hasonlítani az Ön korabeli hallgatói életet a jelenlegivel, mely különbségeket emelné ki leginkább?*

- Mindenekelőtt azt mondanám, hogy családias. Sokkal családiasabb, és emberközelibb volt, illetve mi még itt éltünk lényegében az egyetemen. Jó, összetartó közösségek alakultak ki, melyek közül is kiemelném a híres 8-as csoportot. Akkortájt, mivel egy évfolyamot körülbelül százan alkottunk, mi még névről ismertük egymást. Sok okos ember járt ide, és még ma is meg tudnám mondani, hogy ki volt az évfolyamtársam.

- *Következő kérdésem arra vonatkozna, hogy miképp került kapcsolatba a Magyar Jogtörténeti TDK-val?*

¹ Kovács Kálmán, tanszékvezető egyetemi tanár

- Máthé Gábor felszólított, hogy jelentkezsem demonstrátornak Kovács Kálmán professzor úrnál. Ez történt 1960 szeptemberében, és én jelentkeztem is. Érdekelt a jogtörténet, írtam több diákköri dolgozatot is. Kaptam egy írásztalt, hivatalt, „hatalmat”, feladatot. Négy boldog évet töltöttem el a szemináriumi teremben, itt a tanszéken.

- *A TDK-val mikor került kapcsolatba Tanár Úr és mennyiben változott az évek során az Ön meglátása szerint a diákkör?*

- Diákköri tag voltam már az egyetemre kerülésemtől kezdve, majd demonstrátorként annak titkára is voltam, azt hiszem 3 évig. Akkoriban nagyobb hangsúly helyeződött a tagok, hallgatók produkciójára, dolgozataikra, kiselőadásaira. Ritkább volt, hogy tanárok, külső meghívottak andalították el a közönséget. Értem persze azt is, hogy ez miért változott meg, hiszen ma minden a show irányába tolódik el, és egy hivatásos művésztől – hiszen mi a katedrán művészek vagyunk – többet várhat el az ember. A mi művészetünk az „ars dictandi” – bár egyesek szerint én kissé gyorsan diktálok, sőt hadarok.

- *Tanár Úr oktatói karrierje miképpen kezdődött?*

- 1970-ben tudományos ösztöndíjas gyakornokként vettek fel a tanszékre. Később akadémiai státuszt kaptam, majd 1980-ban docens lettem, három évvel később tanszékvezető, először a magyar, majd később az egyetemes jogtörténeti tanszéken.

- *Az egyetemes jogtörténeti tanszékre milyen okból ment át Tanár Úr?*

- Hirtelen felindulásból. Egy barátom, Györgyi Kálmán azt mondta: „Ez botrányos, Révész-kém, hogy váltottál”, de én egyáltalán nem tartottam annak. Számomra ez kaland, kihívás volt. Az a meggyőződésesem ugyanis, hogy a magyar jogtörténetet az európai jogfejlődésbe beágyazva kell vizsgálni. Ugyanakkor, amikor az ORTT-elnökségem után visszatértem az egyetemre, a magyar közelebb állt a szívemhez. Közelebb áll a hallgatók szívéhez is, és jobb előadásokat is lehet belőle tartani – talán éppen ezért. És én nem szeretek nem jó előadásokat tartani.

- *Oktatói pályafutása során mit tartott legfontosabb célnak?*

- Plagizálni fogok: 1954-ben Eckhart Ferenc azt mondta 25 esztendő tanári pályájának ünneplésekor, hogy azt tartottam mindig is a legfontosabbnak, hogy a hallgatók szeretetét megszerezsem, a kollégákkal a lehetőségek szerint békességben éljek. Ez, azt hiszem, nekem sikerült. Neki még jobban.

- *Külföldi tanulmányutakon részt vett Tanár Úr?*

- Hallgatóként nem, akkoriban még nem volt „divat”. Az első kinti tartózkodásom helyszíne Amszterdam volt. Rövid, néhány hetes utakat szívesen vállaltam oktatóként, de hosszabbakat nem, és ilyenből elég kevés volt. Honvágyam volt, amikor 56 napot Lancasterben töltöttem, én nem úgy számoltam a napokat, mint az átlag, én órában számoltam az időt. Betegesen hazavágyó vagyok, nem tudnám magamat elképzelni évekig, akár csak hónapokig külföldön. Az összes külföldi hivatalos utamat jelenleg is a helyettesem² teljesíti. Nagypám megtanított valamire, és ebben nagyon hasonlítok rá: „Cinkotára se, ha nem muszáj”. Hát azóta Gödöllőn lakom.

² Tanár Úr a Gödöllői Királyi Kastély igazgatója.

- *Tanár Úrról köztudott, hogy meggyőződéses szociáldemokrata családból származik. Mesélne erről?*

- Vallásos szociáldemokrata vagyok, inkább ezt a szót használnám. Nagypám 40 évig a Népszava szerkesztője volt, 1950-ben meggyűlt a baja a kommunistákkal, de nem volt haragtartó ember, bár távolságtartó volt. Édesapámnak is meggyűlt velük a baja, őt 1950-ben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Először halálra akarták, de aztán az angol Munkáspárt vezetője Kínába utazván megállt Moszkvában, így a magyar szociáldemokraták elkerülték az árulónak titulált kommunisták sorsát. Rajkékat kivégezték, de az ő életüket meghagyták. Természetesen az életfogytiglani börtön sem volt egy boldogság, emlékszem, hogy amikor az első beszélőn, amit édesanyámmal folytattunk, rácsok között, és kiderült, hogy nem tíz év, hanem életfogytiglan, apám azt mondta: „Nyugodj meg, ez nem az én életem fogytáig van!”

- *A következő kérdésem az 1990-es évekkel lenne kapcsolatos, egész pontosan a médiatörvény megszületésével. Milyen szerepe volt ennek elkészítésében Tanár Úrnak és hogyan látja a szabályozás jelenlegi helyzetét?*

- Jelentős, azt mondanám. Ezt még azok is elismerik, akik emiatt kárhoztatják tevékenységemet. Az, hogy 90 százalékos támogatottsága lett, annak volt köszönhető, hogy a hatpárti tárgyalásokat én vezettem. Ezt követően lettem az ORTT elnöke, így lehetőségem nyílt felügyelni a média rendszerváltását, ami éppoly felemásra sikeredett, mint több alrendszerben, de közel kerültem a politikához, ami azzal a felismeréssel ajándékozott meg, hogy én nem vagyok politikusnak való. A mai helyzetét tekintve azt mondanám, hogy a szabályozás ellentmondásos, alkotmányossági kritériumokat néhol nem honoráló, és a szabályozott viszonyokat átmeneti jelleggel regulázza, nem a kívánatos hatásfokkal.

- *Utolsó kérdésem az lenne, hogy mit üzenne a lap hallgatóinak?*

- Azt, hogy használják ki a friss agyukat és, mint a szivacs, úgy szívjanak be mindent, ami körülveszi őket, és amiből tanulni tudnak. Tanuljanak a hibáinkból is, az elődök hibáiból, és legyenek jó emberek.

- *Köszönöm szépen az interjút!*

- Én köszönöm a lehetőséget!

Jogtörténeti Konferencia Győrben

Írta: Legeza Sára

Jogtörténeti konferencia – Friedrich Schiller v. Eötvös Loránd

„Mit keres egy elsőéves diák július közepén, vizsgaidőszak után Győrben, egy olyan rendezvényen, amit jogtörténeti konferenciának hívnak?” – merült fel a kérdés néhány barátomban, mikor megkérdezték, mit csináltam a nyáron. Nos, a válasz nagyon egyszerű: mert egy élmény!

Elsőévesként igyekeztem minél több, az Egyetem nyújtotta lehetőséget kipróbálni, minél több programon részt venni. A Magyar Állam- és Jogtörténet Tanszék által hirdetett TDK-k is ilyen programok voltak, amelyek aztán végig kísérték az egész évet. Miután a változatos programokat szervezők közül megismerkedtem néhány demonstrátorral, felhívták a figyelmem, hogy el ne szalasszam felvenni második félévben a *"Sanktionen in der Strafrechtsgeschichte"*, azaz *"Szankciók a büntetőjogtörténetben"* című blokkszemináriumot, amely tulajdonképpen egy néhány napos német nyelvű konferenciával zárult a jénai *Friedrich Schiller Universität*-tel.

Ez a konferencia, a jénai egyetem jogtörténeti tanszékével karöltve, már a nyolcadik volt a sorban. A konferenciák mindig a büntetőjogról szólnak, idén, azon belül a *büntetési nemeké* volt a "főszerep", nem meglepően jogtörténeti szemszögből. Egy kis félsszel indultam neki a tantárgynak, hiszen nem igazán tudtam, mire számítsak, azonban az Eckhart szemináriumban tartott első megbeszéléskor már a TDK-król ismert arcok fogadtak, és a kurzus „lelkének” mondható *Beke-Martos Judittól* megnyugtató, a legapróbb részletekig menő tájékoztatást kaptuk.

Mindenki választhatott egy büntetőjoggal foglalkozó témát, amelyet kb. 5 oldalban kellett feldolgoznia. Ez természetesen kutatómunkát igényelt, amely során megtanulhattunk néhány hasznos praktikát, az anyag német nyelvre való átdolgozásakor pedig a már tapasztaltabb demonstrátorok

készségesen álltak rendelkezésünkre. A kurzust körülbelül húszan teljesítették, amely a német nyelvű dolgozat elkészítését jelentette, ebből a húszból azonban csak tizenegyen vettek részt a konferencián is, így egy kisebb létszámú csapat vágott neki a nagy élménynek.

A rendezvénynek a győri *Széchenyi István Egyetem* adott helyet, amely szinte minden igényt kielégített. Mi, magyarok, több hullámban érkeztünk a helyszínre, így volt idő elosztani a szobákat, bevásárolni erre a néhány napra, sőt még egy kisebb delegációt is küldhettünk a vonatállomásra a németek elé. Csütörtökön délután három órakor érkeztek meg a jénaiak, *Günter Jerouschek* professzor úr vezetésével, akik a hosszú vonatút után fáradtan, ám annál lelkesebben vettek részt a délutáni programon: *Horváth Edit* vezetésével vágtak neki Győr megismerésének.

A fakultatív városnézés után egy kicsit átalakítottuk az egyetem egyik társalgóját, és vendégül láttuk német barátainkat egy kis szendvicsezésre, amely alatt a kezdeti tartózkodás megtört, és kellemesen elbeszélgettünk. Ezek után legfőképp a pihenés és a másnapi konferenciára való felkészülés volt a főszerep.

Pénteken, bőséges reggeli után fél 9-kor *Dr. Mezey Barna* és *Dr. Günther Jerouschek* megnyitották a szemináriumot, elmesélték hogyan jutott el a konferencia az ötlet felmerülésétől a megvalósításig, megemlékeztek a korábbi konferenciákról, valamint megemlégették ezen szemináriumok fontosságát, amelyek nemcsak jogtörténeti szempontból lényegesek, hanem hozzájárulnak ahhoz, hogy a magyar és német diákbártság kialakulhasson, és egy későbbi, országok között átívelő tudományos munkához vezethessen.

Az első előadást *Elisa Jurack* tartotta, aki a talio-elv és a büntetőjog megjelenéséről beszélt az Ótestamentumban, majd az isteni és birodalmi békék szerepéről beszélt

Alexandra Nagell. Ezt követően a középkori bűnüldözésről és a sanyargató büntetések-ről, valamint a kora-újkori sanyargató büntetőjogról hallhattuk Maria Rückert és Johannes Peters előadását. Rövid kávészünet után hamarosan folytatódott a konferencia, méghozzá Sütő Krisztina előadásával, aki a megszégyenítő és becstelenítő büntetések történetét és típusait mutatta be egy izgalmas előadás keretében. A délelőtti folyamán szó volt még a 18. századi kodifikációkról (Katrin Kalweit), a magyar büntetőjog fő elemeinek fejlődéséről az első magyar büntető törvénykönyvtől, a Csemegi-kódextől napjainkig (Mohácsi Barbara), és a fiatakorúak büntetőjogának magyarországi megjelenéséről (Legeza Sára).

Négy-négy előadás hangzott el kettős bontásban a délelőtti folyamán, és minden „blokk” végén körülbelül fél óra állt rendelkezésre, hogy kérdéseket intézzenek a hallgatóság tagjai az előadókhoz, illetve megvitassuk az előadások témáit. A jénai hallgatóknak talán kicsit nehezebb feladatuk volt, mint nekünk, még úgy is, hogy közülünk csak néhányan vettek részt korábban hasonló konferencián. Ugyanis a németek nem csupán egy fakultáció keretében kutattak témáikban, hanem a Győrben prezentált előadás egy éves munka gyümölcse volt. Nehéz dolguk volt abból a szempontból is, hogy húsz oldalas tanulmányaikból a leglényegesebb elemeket kellett kiragadniuk, hiszen az előadások időszűke miatt csak 15-20 percig tarthattak. Mivel számukra a konferencián való részvétel a záróvizsga letételéhez szükséges feltétel, Jerouschek professzor kemény kérdéseket intézett hallgatóihoz. Így, mi csendes, ám annál figyelmesebb hallgatóságként kissé fellélegezhettünk, hogy nem mi állunk a kérdések kereszttüzeiben.

A délelőtti előadások után a Révész-étte-Aremben költöttük el ebédünket, ami német barátaink gasztronómiai okulására is szolgált, hiszen igazi magyaros ételek kerültek az asztalra. Ebéd után jutott idő a csendes pihenőnek is, így délután fél háromkor újult erővel vágtunk neki az újabb érdekes témáknak.

A koradélután a halálbüntetések „hangulatában telt”, Horváth Edit a középkori Magyarország halálbüntetések végrehajtásáról beszélt, Képegy Imre a 19. századi halálbüntetések szabályozásáról, amit színes prezentációval tett még izgalmasabbá. Gerd Grahlmann a nemzetiszocialista rendszer, Christiane Hofacker pedig a Német Demokratikus Köztársaságban a halálbüntetés alkalmazásának jellemző jegyeit ismertette. Ismét rövid kávészünet után Christina Junghans beszélt a bizonyítékok mérlegelésének hatáiról, Ilka Carlsen a modern szabadságvesztéses büntetések keletkezéséről, Beke-Martos Anna az 1843-as börtönügyi tervezetről, valamint Cserép Edit a börtönrendszereket elemezte átfogóan, az ún. progresszív- és a javítórendszereket, illetve kitért a magyar-börtönrendszerekre is. Az első nap a változatos témákkal és az izgalmas vitákkal azonban korántsem ért véget, hiszen Dr. Szekeres Tamás, a Széchenyi István Egyetem rektora is üdvözölte a konferencia résztvevőit, és vendégül látott bennünket egy állófogadásos vacsorára.

Az egyetem kollégiumi épülete mellett közvetlenül egy nagy, teraszos büfé volt, ahol este a vacsora után összegyűlt a társaság, viszonylag hamar jó hangulatot teremtve. Kellemes volt az idő a közös iszogatáshoz, izgalmas csocsó-bajnokságot rendeztünk, illetve fokozta a hangulatot a vízilabda európbajnokság magyar-szerb elődöntője, amelyen azonban sajnos kikapunk. A büfé zárásakor azonban a jó hangulatnak nem szakadt vége, hanem nyakunkba véve a várost, kerestünk egy szórakozóhelyet, ahol a sok tánccal a nap utáni szellemi fáradtságot fizikaira cseréltük.

Másnap a program, talán számítva az előző esti szórakozásra, fél órával később, kilenckor kezdődött. Jenny Brömel és Kubassek Tamás kezdte az előadásokat, amelyek a nemzetiszocializmus büntetőjogáról és a recski kényszermunkatáborról szóltak. Utána Martin Mahn beszélt a rendőri bűnüldözésről, majd Mikola Klaudia eset-tanulmánya következett a MAORT-perről, és annak büntetéseiről. A délelőtti második felében szó volt az 1848-49-es

megtorlások-ról *Kerekes Ágnes* előadásában, illetve két kevésbé jogtörténeti, ám annál érdekesebb témáról: a drogelvönő osztályokról (*Joó Barbara*), és a csődbüntettek történetéről (*David Matthes*).

Így végződött tehát a konferencia, amit a professzor urak lelkes és lelkesítő szavai zártak le. A jénai diákok egy-egy üveg bort és könyvet kaptak köszönetképp, mi pedig, egy *Friedrich-Schiller*-es táskát és tollat kaptunk emléke. Jó kedvvel és hangulatban mentünk ebédelni, ami után pedig háromtól, néhány demonstrátor vezénylesével a németek ellátogattak a Pannonhalmi Apátságba. Ezalatt mi előkészítettük a tere-

pet egy hangulatos, zenés-boros bográcsozásra, vágtunk, főztünk, sürgöttünk, s mire a németek a borkóstolástól jókedvűen megérkeztek, minden készen állt egy igazán minden igényt kielégítő hangulatú búcsúmulatságra, ami igazán jól sikerült.

Így telt tehát a 2008-as júliusi jogtörténeti konferencia. Nem bántam meg a részvételt, sőt, jó vizsgaidőszak-levezető és nyár-nyitó program volt, sok tudásanyaggal, tapasztalattal lettem gazdagabb, nem is említve a német nyelv gyakorlására és fejlesztésére adódó kiemelkedő lehetőséget is. Mindenkinek jó szívvel ajánlom a MÁJT Tanszék által szervezett konferenciákat.



Városok jogtörténeti szempontból: Győr

Írta: Horváth Edit

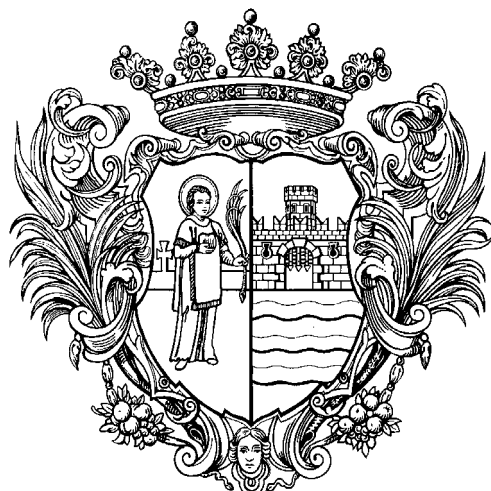
Győr Bécs és Budapest között félúton, a Rába és a Rábca mosoni-dunai torkolatánál fekvő patinás, sokszínű város, ahol építészeti, kulturális és természeti értékek sora ötvöződik egymással. Győr a találkozások városa. Túl azon, hogy folyók, országutak futnak itt össze, a település a történelem folyamán különböző népek és kultúrák találkozásának is színtere volt. A város sajátos földrajzi helyzete kialakulására és történetére egyformán nagy hatással volt.

A vidéken az első nagyobb települést a Kelták hozták létre Kr. e. IV. században. Tőlük származik a város legkorábbi elnevezése: Arrabona. A keltákat időszámításunk első évtizedében a mai Dunántúlon a rómaiak váltották fel, akik Kr. e. 9-ben foglalták el Augustus császár uralkodása alatt, és Tiberius császár idején teljesen megszállták ezt a területet. A római katonák a mai Káptalándomb helyén hozták létre katonai állomásukat, amit a IV. századig tudtak tartani. A népvándorlás idején megfordultak itt a hunok, gótok és az avarok is, mígnem a magyarok foglalták el véglegesen a területet. Győr mai neve valószínűleg a Géza fejedelem által nyugatról behívott Geur (Győr) lovagtól származik, s nem az avar „győrök”, gyűrű alakú sáncok elnevezéséből.

Szent István király uralkodása első évtizedében megalapította a Győri Püspökséget, a Bazilika alapjait is az ő idejében rakták le 1030 körül. A későbbi évszázadokban gyakran változott a település sorsa, mígnem 1241-ben a tatárok kezére jutott. 1271-ben II. Ottokár cseh király támadásakor a győri polgárság hathatós segítségével V. István visszaverte az idegen seregeket. E segítség jutalmául a király ugyanolyan jogokkal ruházta fel Győrt, mint amilyenek a fehérvári polgárokat is megillették. Ez abban az időben a legmagasabb jogállást jelentette. 1529-ben, amikor Szulejmán szultán csapatai Bécs ellen vonultak, az akkori várkapitány úgy ítélte meg, hogy nem tudja megvédeni a várost, ezért inkább felégették.

Innen Győr török neve: Janik Kala – égetett város. 1594-ben azonban a töröknek mégis sikerült elfoglalniuk a várat, amit csak 1598-ban, négy évvel később tudtak visszahódítani a magyarok csel segítségével. Schwarzenberg Adolf és Pálffy Miklós hadvezérlete alatt az új fegyver, a petárda használatával berobbantották a Fehérvári-kaput, majd a támadók négy napos harc után visszafoglalták az erődítményt. Idekapcsolódik a vaskakas legendája is: a törökök ugyanis azt jövendölték, amikor elfoglalták a várat, hogy akkor lesz újra keresztény kézen Győr, ha a Duna-bástyára tűzött félholdon ülő vaskakas kukorékol, és a félhold telihold lesz. A leleményes magyar vitézek úgy teljesítették a jóslatot, hogy a támadás napjának hajnalán egyikük felmászott a bástyára és elkukorékolta magát, miközben a felkelő nap fénytelivé változtatta a félholdat. A törökök körében nagy riadalom támadt, ami a löporos hordók felrobbantásával együtt szintén hozzájárult a várostromlók sikeréhez.

A harcok és a török veszély elmúlása után Agyors újjáépítés következett. A város rohamosan fejlődött. 1743-ban Mária Terézia szabad királyi városi rangra emelte Győrt és címert adományozott neki. A város gazdasági fejlődését, társadalmának erősödését és kulturális életének kibontakozását a francia császár hadüzenete zavarta meg. 1809. április 11-én Győr mellett, Kismegyeren került sor a döntő csatára, amelyben a



magyarok vereséget szenvedtek. Napóleon elfoglalta a várost és egy éjszakát ott töltött. (A házat, ahol megszállt, a mai napig Napóleon-háznak hívják.) A franciák felrobbantották a várfalakat, így a felszabadult területet bővítésre használva új korszak kezdődött Győr fejlődésében.

A reformkor szellemi életét nagy változottság jellemezte. A bencések gimnáziumában tanított Jedlik Ányos fizikus, a dinamó és a szikvíz feltalálója, valamint Rómer Flóris történelemtudós.



Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején „megfordult” a városban Josef Jellasics horvát bán a pákozdi vesztes csatából menekülve, Görgey Artúr, aki a magyar csapatok élén üldözte őt. Kossuth Lajos akkor, amikor még volt remény, Windischgrätz herceg az osztrák csapatok élén, amikor már nem volt sok remény, és I. Ferenc József császár Haynau társaságában '49. június 28-án, amikor már minden elveszett...

A kiegyezést követően, a XIX. század utolsó harmadában az építészet mellett a kulturális, tudományos és művészeti élet felvirágzása is megindult. Győrből indult el Blaha Lujza művészi pályája, de fellépett a város színházában Jászai Mari is. A századfordulón Győr ipara is továbbfejlődött, pl. kibővítették az 1896-ban alapított Magyar Vagon- és Gépgyárat. Az első világháború azonban megakasztotta ezt a folyamatot. Túl a nagy emberáldozatokon, sok ház megrongálódott, és a trianoni békeszerződést követően Győr határszéli város lett, így elvesztette legfontosabb korábbi gazdasági-kereskedelmi kapcsolatait. A második világháború pusztítása sem kerülte el Győrt; a bombázások miatt a történeti belváros jelentős építészeti emlékei, lakóházai helyére kellett

az 50-es években új, „szocialista realista” stílusú épületeket felhúzni, amelyek így megtörtek az egységes barokk városképet.

A háború után más területeken is megkezdődött a helyreállítás, ami az ipar esetében olyannyira jól sikerült, hogy Győr a 80-as évekre Magyarország harmadik legjelentősebb ipari központjává vált. A kultúra területén is haladás történt; 1978-ban felavatták az új színházat, ahol 1980-ban tartotta első előadását a Győri Balett, Markó Iván balettművész vezetésével. Az évek során jelentős felújítások történtek a városban, melynek elismeréseként 1989-ben a műemlékvédelem Európa-díjával jutalmazták Győrt. (A város egyébként műemléki szempontból Magyarország harmadik leggazdagabb városa Budapest és Sopron után.)

1991-ben megnyitotta kapuit a Győri Ipari Park mind a hazai, mind a külföldi befektetők előtt. Az üzemek ezután gomba módra szaporodtak. A terület helyt adott egy nagyszabású eseménynek is, az itt felállított szabadtéri oltáron mutatott be szentmisét II. János Pál pápa 1996. szeptember 7-én. (Ennek helyét a mai napig kereszt jelzi két nagy gyár között.) Az ipari parkon kívül működő üzemek közül kiemelkedő és egyben a megye legnagyobb munkaadója – Európa második legnagyobb motorgyára – az AUDI Hungária Motor Kft. Győrben szerelik össze a híres „TT” típusú sportkocsikat, amelyekből 2006-ban közel 24000 darab hagyta el a gyártósorokat. A lendületesen fejlődő gazdasággal és kereskedelemmel rendelkező pezsgő életű település az üzleti élet szereplőinek találkozására is kiváló lehetőséget kínál.

Győr (az ötödik legnagyobb vidéki város lévén) több városrészre tagolódik; mint a Belváros, Adyváros, Gyárváros, Kismegyer, Szabadhegy, Nádorváros, és az utóbbi évtizedekben kiépült Marcalváros. A nevezetességek száma szerint a városközpont a legjelentősebb. A történelmi korokat idéző templomok, paloták, múzeumok, jellegzetes sarokerkélyek, szűk közök belvárosi sétára invitálják a látogatót. Kihagyhatatlan a Baross út, a győriek kedvelt sétálóutcája. 1997-ben adták át a felújítás után, amikor is

egységesítették az arculatát. Kelet-Közép-Európa egyik legszebb barokk terét, a Bécsi kapu teret érintve juthatunk a Káptalandombra, ami Győr legrégebbi része. Itt található Apor Vilmos püspök terén egy Árpád-kori kápolna maradványa, a Püspök-vár és épületei, valamint a háromhajós Bazilika. A barokk kori Magyarország legféltettebb kincsei közé tartozik a győri Székesegyház belseje. Az északi hajó oltárképe a híres Könnyező Szűzanya kegykép, amit Írországból, Walter Lynch ír püspök menekített Győrbe 1655-ben. 1697. március 17-én, Szent Patrik ír védőszent ünnepén vérrel könnyezett, és a kendőt, amivel felfogták a vért, ma is a Bazilikában őrzik. A kegyképnek 1767-ben Zichy Ferenc püspök emeltett gyönyörű barokk oltárt.



Ezen kívül a gótikus Héderváry-kápolnában található a Szent László herma, ami a Szent Korona és a Szent Jobb mellett Magyarország legjelentősebb szakrális emléke. 1192-ben, Szent László szentté avatásakor a nagyváradi sírból kiemelték a csontereklýeket, s a szent király koponyáját előbb egy egyszerű ereklýtartóba, majd a herma-ba helyezték el, és a nagyváradi székesegyházban őrizték. A herma sodronyzománcos mellrésze a később Európa-szerte elterjedt díszes zomántechnika első ismert emléke. Az Európa legszebb hermájának



tartott ötvös remekmű az egyetlen hiteles Árpád-házi királyábrázolásunk. A szent ereklýét Náprági Demeter erdélyi püspök hozta Győrbe, amikor győri főpásztorrá nevezték ki 1607-ben. Minden év június 27-én ünnepi körmeneten hordozzák körbe a szent király hermáját.

A kápolnában található még Apor Vilmos püspök sírja is. A püspököt a vár alatti pinchelyiségben lőtték le orosz katonák 1945-ben, miközben az oda menekült asszonyokat és lányokat védte. A vértanú püspököt 1997. november 9-én II. János Pál pápa boldoggá avatta.

A Káptalandomb Gutenberg téri lábánál áll a győri barokk egyik legszebb emléke a Frigyszekrény-szobor, melyhez legenda is fűződik: 1729-ben Weingasser György, egy bigámiával, hamis névhasználatával és szökéssel gyanúsított katona az akkori jezsuita kolostorba menekült (ma bencés kolostor) a halálbüntetés elől. A katonák körbe vették a kolostort. A blokád megszüntetése érdekében a püspök, gróf Sinzendorf Fülöp Lajos a menekültet megpróbálta a püspökvárba átmenteni. Az úrnapi körmenetben ministránsnak öltöztetett katonát társai felismerték, és a körmenetre rontott a fegyveres katonaság. A dulakodás közben kiesett a pap kezéből a szentségtartó és a földre hullva eltörött. A hír eljutott III. Károly király udvarába, aki a kiengesztelésre állíttatta a barokk emlékművet 1731-ben, amiről a szobor hátoldalán olvasható latin szöveg is tanúskodik. Ennek fordítása: „Az angyalok romolhatatlan kenyerének. VI. Károly osztrák-római császár, az apostoli királyság őrzője és védelmezője az oltáriszentség megsértését az elvetemültek vakmerőségét megbüntetve, a megsértett Isten-ség haragjának kiengesztelésére emlékeztül állíttatta ősi jámborságból a megváltás 1731. évében.”

Győr régi főtere a Széchenyi tér, ahol a középkorban a vásárok és a kivégzések is zajlottak. 1688-ban égették az utolsó boszorkányt a városban, név szerint Bolla

Orsolyát. 1999-ben török kori tömlöcök falait tárták fel a már korábban megtalált római kori járda és fűtőcsatorna-részletek mellett. A barokk és klasszicista elemeket mutató lakóházakon kívül a tér nevezetességei közé tartozik még a Mária oszlop és a bencés épületegyüttes – a templom, a gimnázium és a rendház – is.

Hely hiányában nem részletezném a többi látnivalót, pedig még lennének bőven. Győr történelmi hagyományai, műemlékei, barokk belvárosa igazi turisztikai vonzerőt jelentenek, de kulturális élete még vonzóbbá teszi a várost. Győr mindig színes programokkal szolgál, hiszen mára igazi fesztiválvárossá vált, ahol az év minden szakában neves rendezvények, színes programsorozatok várják az ide látogatókat. A fesztiválok sorában kiemelkedők a barokk

rendezvények; a Barokk Bál, ami a győri báli szezon legkülönlegesebb eseménye, - ráadásul a szervezők a gyermekekről sem feledkeztek meg, számukra szervezik a felnőtt bál mintájára a Barokk Gyerekbált - , nyáron a Barokk Esküvő és a Történelmi Játékok, ősszel pedig a Barokk Nostalgia Művészeti Fesztivált. Az idei évben új programként kerül megrendezésre a Céhek Fesztiválja - Kulturális és Kézműves Céhek találkozója. Szintén közönségcsalogató programokat kínál a Tavaszi, a Nyári és a Téli Fesztivál, a Győri Könyvszalon, vagy éppen a Nemzetközi Néptánc és Népzenei Fesztivál.

Aki tehát ellátogat Győrbe, ebbe a minden szempontból érdekes és sokszínű városba, biztos nem fog unatkozni!



A kiegyezéshez vezető út – Az Országbírói Értekezlet lett volna a legkorábbi magyar alkotmánybíróság?

Írta: Cserép Edit

„Hazánk jelen átmeneti korszakában alig vonható valami magára inkább a közfigyelmet és érdekeltséget, mint az országbírói értekezlet, melynek célja volt a hazai törvénykezést olyképp rendezni; miszerint a magyar anyagi és alaki jog a kor szellemével, a megváltozott helyzet igényeivel, a lefolyt 12 évi időköz alatt támadt új jog- és birtokviszonyokkal összhangzásba hozatván, az időközben alkotmányellenes utón életbeléptetett rendeletek, a magánjog ótalma alatt álló érdekek sérelme s a jogfolytonosság fennakadása nélkül, hatályon kívül helyeztethessenek.

E közfigyelmet és érdekeltséget csak fokozza most azon körülmény, minélfogva a nevezett tanácskozmány értekezleteinek eredménye, egy rendszeres munkálat alakjába öntve, a képviselőház határozata alá van terjesztve; hogy a nemzet belenyugvása által átmeneti hiddá váljék a jogélet jelene és azon jövője közt, a melynek számára a rendszeres codificatio joga és kötelessége fenntartva van.

De bármiként alakuljanak is a viszonyok; ezen értekezlet javaslata a régi magyar jog alapjai és az új jognézetek, jogalakok és birtokviszonyok közt, a kiegyenlítésnek oly sok elemeit foglalja magában, miként az, habár ideiglenes törvény erejére nem is emelkednék, a későbbi törvényhozás részére igen bő s igen hasznos anyagnak fog szolgálni.”¹

A világsi fegyverletételt követő-
En 1849 őszén Magyarországon véres megtorlás söpört végig. A magyar függetlenségi harc kudarca után következő két évtizedes uralom, a neoabszolutizmus korszaka az államszervezet működőképes-ségének helyreállítása érdekében alkotmányjogi szabályozások sorával telt.

Haynau katonai diktatúrája után 1850-től polgári kormányzást vezettek be, amely alatt leplezetten, de tovább folyt a megtorlás. A Bach-korszak 1850-1859 között egységes német nemzetté akarta kovácsolni a monarchia népeit, megszüntetve a korábbi jogokat és hagyományokat. A birodalom jobb kormányozhatósága érdekében a jogrendszert egységesítették, az osztrák törvényeket vezették be mindenhol, így Magyarországon is. Megszüntették hazánk területi egységét, s feldúlták ősi közigazgatási rendszerét, a vármegyerendszert. Az országot előbb öt külön kormányzott kerületre osztották, majd a maradék magyar területet ismét öt részre. A közigazgatás hivatalos nyelve a német lett.

Az 1853-as uralkodói pátenst elfogadta, hogy a forradalom és szabadságharc felszámolta a feudalizmust. Megszüntették a jobbágyságot, a földesurakat államilag kárpótolták. A teljes jobbágy tulajdonában maradt a föld, a földbirtokos a volt majorsági földeket megtartotta.

Az olasz egység elleni háborút Ausztria elvesztette. A solferinoi vereség (1859. jún. 26.) közvetetten a Bach-rendszer bukását jelentette. Az osztrák politika a külpolitikai elszigetelődés után a magyarokkal való kiegyezést látta az egyetlen megoldásnak. Az uralkodó „gesztusokra” kényszerült a magyarok lecsillapítására. 1860. október 20-án a gazdasági és a politikai válság enyhítése érdekében Ferenc József kiadta az *Októberi Diplomát*, amely az 1847-es állapotokhoz nyúlt vissza a magyar konzervatív arisztokrácia kormányzásba való bevonásával, formálisan enyhítve az abszolutizmuson. A formalitás abban nyilvánult meg, hogy a föderaliztikus elemeket centralisztikus megoldásokkal, az abszolutisztikus eszköztár részleges érvényben hagyását az

alkotmányos intézmények beépítésével hozta szintézisbe. Magyarországon újra felállították az 1848 előtti intézményeket: a Kancelláriát, a Helytartótanácsot, a Curiát és a régi vármegyéket. A magyar nyelv is visszanyerte hajdani közéleti rangját. Visszacsatolták a Temesi Bánságot és a Vajdaságot. Ezzel Magyarország (Erdély és Horvátország nélkül) igazságszolgáltatási autonómiához jutott, anélkül, hogy az alkotmányjogi önállóságát visszakapta volna. A bécsi engedmények távolról sem elégítették ki a hangadó magyar politikai köröket, s ez a császárt visszalépésre ösztökélte.

1861 februárjában az udvar a politikai élet konszolidálására határozta el magát. A *Februári Pátensként* ismert alkotmánylevélben alkotmányosságot teremt, s egyúttal növelte a centralizmus erőterét, abszolutisztikus elemeket konzervált, s tolerált bizonyos szabadságjogokat. Tehát az alkotmányos eszközökkel irányítani szándékolt Ausztriával szemben egy csaknem abszolutista módon uralni tervezett Magyarországot állítottak szembe.

Központi kérdéssé vált, hogy milyen joganyag legyen alkalmazandó a magyar igazságszolgáltatásban. A magyar bíróságok az osztrák jogszabályokat nem ismerték, de nem is szívesen alkalmazták volna. A magyar jog szerint szerettek volna eljárni, de ez a megváltozott körülmények között már nem volt alkalmazható, idejét múlt volt. Ezért hívta össze az uralkodó gróf Apponyi György országbíró elnöklete alatt az ún. *Országbírói Értekezletet*, mely 1861. január 23-tól március 4-ig ülésezett. Feladatává az ideiglenes joganyag megállapítását tették. Mint köztudott, az Országbírói Értekezlet egyfajta sajátosan értelmezett nemzeti felfogás szellemében az osztrák jogalkotással, a hazánkban hatályba léptetett osztrák jogszabályokkal az 1848 előtti, ősi magyar jogrendet szegezte szembe. Az Értekezlet 18 ülése alatt jelentős munkát végzett: megalkotta *Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat*.

Rendkívül kényes politikai-jogi problémát jelentett az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok jogforrási minősítése. Az Országbírói Értekezlet nem rendelkezett jogalkotó hatalommal, még csak az ország-

gyűlés egyik bizottságának sem lehetett besorolni, hanem csak, mint egy önkényesen összehívott 60 tagú testület rendezte a fennálló joganyagot. Mire az 1861-ben összehívott Országgyűlés megkezdte az ülésését, már be is fejezték a munkájukat, így az csak igennel vagy nemmel szavazhatott róla. Ezért kezdetben arra gondoltak, hogy a képviselőház, mint törvényjavaslatot fogja tárgyalni. A képviselők ez ellen tiltakoztak, hiszen nem volt törvényes az országgyűlés ("csonka parlament") és az államfői tisztség sem volt alkotmányos módon betöltve. Ezért kompromisszumos megoldásként azt javasolták, hogy *"Addig is, amíg az alkotmányos törvényhozás a kodifikáció rendszeres művét befejezhetné"* az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat *"ott, ahol a különben teljes és általános hatályba visszaállított régi magyar törvények az újabb jogviszonyok és érdekek elintézésére nem volnának elegendők vagy alkalmazhatók, úgy mind a törvénykezésben, mind a feleknek, mind a bíráknak ideiglenes kiegészítő és eligazító módszerül szolgálhatónak tekint"*. Mindezt Ferenc József is megerősítette, anélkül, hogy formális törvényi szentesítéssel ellátta volna az. A végső megoldást – akárcsak a *Hármaskönyv* esetén – a bírói jogalkalmazás révén, a szokásjog jelentette. A Curia 1861. július 23-án tartott teljes ülésén az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat a törvényhozás intézkedéséig ideiglenesen *"állandó zsinórmértékű"* elfogadta, a bíróságoknak hatályos jogként ajánlotta. A továbbra is fennmaradó joghézagokat, jogalkalmazási problémákat pedig vagy a jogtudománynak vagy a bíróságoknak kellett megoldaniuk.

Izgalmas kérdésként merülhet fel, hogy az Országbírói értekezlet nem egy kvázi alkotmánybírósággént funkcionált-e.

Magyarországon az Alkotmánybíróság felállítását az 1989. évi I. törvény írta elő, ezért problémás az értekezletről, mint alkotmánybíróságról beszélni. Az alkotmánybíróság és alkotmánybíráskodás egy demokratikus jogállam működésének alapvető feltétele, s 1861-ben, az osztrák uralom idején kevéssé lehetett polgári demokratikus államnak tekinteni Magyarországot.

Az alkotmánybíráskodás, mint alkotmányvédelem összetett tevékenység: alapvetően a chartális alkotmány védelmét jelenti, vagyis lényegében - a hatalommegosztás szempontjából - örökös az alkotmányozó hatalom és a tág értelemben vett törvényhozó hatalom közötti hatáskörmegosztás fölött. Az alkotmánybíráskodás elsődlegesen az állami - közhatalmi szervek jogalkotó tevékenységének ellenőrzésére hivatott, amely során az alaptörvény képezi az objektív viszonyítási bázist. A vizsgálat arra irányul, hogy a kérdéses jogi norma összhangban áll-e az alkotmány rendelkezésével. A tevékenység eredménye az alkotmányossági döntés, amely megállapítja az alaptörvénynek való megfelelést, vagy az alkotmányvétsést - ez utóbbit megfelelően szankcionálja.

Az alkotmánybíráskodás velejárója, hogy az alkotmányossági döntést az adott időpontra jellemző társadalmi, gazdasági, politikai viszonyok is befolyásolják, vagyis a körülményekkel adekvát alkotmányi jelentéstartalom kerül kialakításra a döntéshozatal folyamán. Ennyiben az alkotmánybíráskodás körébe tartozik az alkotmányfejlesztés is, amely a jogfejlesztés sajátos formája.

1861-ben Magyarország nem rendelkezett chartális alkotmánnyal. Az osztrák közjogi álláspont szerint kétséges volt a '48-as törvények jogérvénye is, és ezzel a magyar alkotmányosság tagadásáig jutottak el. E felfogásból következik, hogy a magyar koronataromány semmivel sem bírt több jogot, mint az örökös országokkal és tartományokkal fennálló, s a sanctio pragmatikával kapcsolatos egyesülés. Közismert azonban, hogy a Pragmatica Sanctióban a nemzet kikötötte jogainak sérthetetlenségét, s kiváltképp a törvényhozási jogban a szupremáciáját, hangsúlyozva, hogy a „Magyarországon a fejedelem ne a többi tartományok módja szerint, hanem magának az országnak saját törvényei szerint uralkodjék és kormányozzon”. Ebből pedig vitathatatlanul következik, hogy az ország szabadságának sérthetetlenségét, a saját törvényei szerinti kormányzást nem adta

fel, s így alkotmányos önállóságát nem engedte át.

Az 1791:10 törvénycikkely deklarálta: Őfelsége elismeri, hogy az ausztriai ház nőágának, az 1723:1 és 2. törvénycikkek által Magyarországon és a kapcsolt részeiben megállapított örökösödése ugyanazt a fejedelmet illeti. Mindazonáltal Magyarország kapcsolt részeivel együtt szabad ország, s kormányzatának rendszere (beleértve minden kormányzatkét) független, azaz semmilyen más országnak vagy népnek nincs lekötve (*nulli altero regno, aut populo obnoxium*), hanem tulajdon önállással és alkotmánnyal bíró ország (*sed propriam habens consistentiam et constitutinem*). Azaz Magyarország királyai által, saját törvényei és törvényes szokásai szerint, nem pedig más tartományok mintájára kormányzandó és igazgatandó entitás. A fentiek ékes bizonyítékai annak, hogy Magyarország a monarchiától közjogi értelemben önálló, független, s az 1848-as törvények jogilag érvényesek és alkotmányos alaptörvényekként kezelendők.

Az Országbírói Értekezlet fő feladatának azt tekintették, hogy a neoabszolutizmus idején kibocsátott rendeleteket összhangba hozzák a magyar gazdasági, politikai és kulturális viszonyokkal, megteremtve ezzel az igazságügyi kiegyezést, ami alkotmányjogi tekintetben csak 1867-ben valósult meg. A magyar joganyag visszaállításával kapcsolatban két ellentétes álláspont állt szemben egymással. Az egyik szerint a forradalom előtti állapotokat kell helyreállítani, ami értelemszerűen az osztrák jog teljes felfüggesztéséhez vezet. Ezt a nézetet vallotta az Értekezleten a radikális konzervatív többség. Mások úgy vélték, hogy átmenetileg az osztrák alkotmány provizórikus érvényét meg lehet állapítani, mert ezzel a magyar jog 1848-as, és az azóta elért fejlődését konzerválni lehet. Ezt az álláspontot a mérsékelt liberális kisebbség támogatta.



Deák Ferenc határozottan kijelentette: *“...előttem is... alapeszme a régi magyar törvények visszaállítása, de ahol ... azok visszaállításából a jogviszonyok megzavarását vagy institutióink demokratikus szellemének fölfogását hiszem bekövetkezendőnek, ott kétkedés nélkül ellene szólok, s nem történhet az, hogy több vagy kevesebb tarttatik-e meg az által az osztrák törvényekből”*. Az Értekezlet hosszas vita után azt a megegyezést fogadta el, hogy a magyar jogszabályokat visszaállítják, de a jogfolytonosság, jogbiztonság és a helyzet szüksége által megkívánt pótlásokkal. Ezek közül a legjelentősebb a telekkönyvi rendtartás és az Osztrák polgári törvénykönyv ide vonatkozó részei, amelyek az ingatlantulajdont, illetve annak forgalom és hitelképességét biztosították.

Itt érhető tetten az Értekezlet Alkotmánybíraskodó funkciója: a '48-as törvényekhez mérten helyezték górcső alá az osztrák szabályokat: ami a történeti alkotmánnyal ellentétes volt, azt hatályon kívül helyezték, ami pedig a megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyoknak megfelelően az oktrojált jog új rendelkezése volt, azt hatályban tartották, fejlesztve ezzel a magyar jogrendet.

Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok 311 §-a közül 27 (ebből 23 ilyen címen, 4 úrbériség címen) rendezte az anyagi magánjogot. 37 § kereskedelmi jogi, (ebből 6 váltójog, 27 csődjog és 4 kereskedőkről, fuvarosokról szóló szabály) 72 § bányajogi témájú. Az eljárásjogot érintő 175 § közül 157 polgári eljárásjogi (de itt szabályozták a telekkönyvi rendtartást is) 9 § büntető eljárásjogi és 9 § rendelkezett az ügyvédekről és a közjegyzőkről.

A jogszabályok legjelentősebb része tehát a magánjog területére esett. Itt három csoportba foglalhatók a rendelkezések. Az első csoportban lévők hatályon kívül helyezték a császári pátenseket, és helyettük visszaállították a magyar jogot. Így nyerte vissza érvényét az 1839/40. évi országgyűlés által alkotott váltó- és csődtörvény. A második csoport alaki joghatállyal ruházta fel az abszolút kor rendeleteinek azt a

részét, amelyek elősegítették a magyar gazdaság fejlődését. Ilyenek voltak például az ősiségi, az úrbéri, a telekkönyvi... stb. pátensek. A harmadik csoportba a módosítások kerültek – elsősorban az öröklési és a házassági vagyoni jogi szabályok. A magyar öröklési jognak ekkor vált speciális intézményévé az ági öröklés. Törvényes öröklés esetén, leszármazók hiányában különbséget kell tenni az ingatlanok vonatkozásában a *“szerzeményi vagyon”* (amit az örökhagyó szerzett) és az *“öröklött vagyon”* között. A szerzeményi vagyont ugyanis a hitvestárs öröklí, az öröklött, ún. *“ági vagyon”* azonban az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok értelmében visszaszáll arra az ágra, ahonnan az örökhagyó azt korábban örökölte.

Az Országbírói Értekezlet tagjainak modern gondolkodásmódját bizonyította az, hogy *“az ész szüleményeit”* (a szellemi alkotásokat) szintén a jog oltalma alá helyezte. Negatívumként említhető, hogy továbbra is fenntartották a *hitbizományokat*. Az Országbírói Értekezlet által összeállított Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok szerint *„a magyar büntetőtörvények és törvényes gyakorlat az osztrák büntetőtörvénynél szelídebbek lévén, azok szerint lesznek a magyar törvények visszaállítása előtt elkövetett bűntettek és kihágások elítélendőek”*. Ezzel újra hatályba léptek a korábbi magyar jogszabályok. Két kisebb, humánusnak tűnő intézkedést vezetett csak be: deklarálta az 1848-ban már a törvény előtti egyenlőség keretei között kimondott elvet, miszerint *“a nemes és nem nemes között többé különbség nem lehet”*, továbbá leszögezte, hogy *“a testi büntetés alkalmazásának helye bűntetteknel egyáltalán nem leend”*. Ez azonban édeskevés volt azon bírói praxis számára, melyben az ítéletet hirdető bírák maguk sem ismerték a régebbi magyar jogot, a kodifikáció magyar termékeit (az 1795. és 1843. évi javaslatokat) pedig még kevésbé. Ebben a zavaros helyzetben rendkívül nagy jelentőségű volt egy elméleti munka megjelenése: Pauler Tivadar kétkötetes munkája nélkülözhetetlenné vált e korban majd minden bíró számára.

A polgári peres eljárás területén az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok visszaállították a régi magyar írásbeli

jogrendet, de az osztrák perrendtartásból meghagyták a háromszori perváltás elvét. Ezzel némileg gátat tudtak szabni a perek időtartamának. Nem vették át azonban az adósok börtönét.

Végeredményként az Országbírói Értekezlet tehát a mérsékelt liberális megoldást választotta: elismerte a magyar jogrend 1848 utáni állapotát, az Osztrák Polgári Törvénykönyv hatályát a szűkebb értelemben vett Magyarországon – Erdélyben és Fiumében nem, mert azok akkoriban külön kormányzat alatt állottak – általánosságban megszüntette, de meglehetősen elszigetelt kiegészítéseken keresztül, s alkotmányossági szempontokat is figyelembe véve befogadta a magyar szokásjogba az osztrák, illetőleg német eredetű magánjogi intézményeket. Ezt a kompromisszumos megoldást a magyar szakirodalom „magánjogi kiegyezésként” tartja számon.

A magyar jogfejlődés ezzel a döntéssel visszatért a negyvennyolcas állapotokhoz és színvonalhoz, amit a bécsi kormányzat a magyar jogéletben várható anarchia megakadályozása érdekében kénytelen volt tudomásul venni.

Források:

Jogtörténeti Szemle 2007 1. szám
Jogtörténeti Szemle 2007 3. szám
Magyar alkotmánytörténet Szerk.: Mezey
Barna 2003.
Magyar magánjogi kézikönyvek

„We shall overcome” – gondolatok Martin Luther Kingről

Írta: Szabó András

Első rész: King élete és a polgárjogi mozgalom kibontakozása

A Próféta. Szabadságharcos. A Plébános. A modern Tamás bátya. Az új Gandhi. Sok elnevezés él Martin Luther Kingről, akit ma egyhangúlag Amerika történelmének kiemelkedő alakjaként, mártírként tisztelünk. Halálának ötvenedik évfordulóján két részből álló cikkben kísérel meg bemutatni életét, „álmát” és híres beszédét.

1 963, Amerikai Egyesült Államok. Száz évvel a néger rabszolgák felszabadítását deklaráló lincolni proklamáció kiadása után a négerek helyzete kétségbeejtő. Szabadok lettek, de másodrendűek maradtak. Gyökértelenek, nincsen mély kultúrájuk, nincsenek tradícióik, amelyekre – mint belső értékre – büszkén tekinthetnének, és korántsem érzik (nem is érezhetik) magukat otthon hazájukban. Szegények, csak alkalmanként kapnak (és akkor is csak kemény, fizikai) munkát. Egyetemre – néhány északi állam kivételével – szinte sehol sem mehetnek, így felemelkedésük, kitörésük esélytelen. Szegregálódnak, gettókba költöznek, ahol a nyomor miatt az egekbe szökik a bűnözés. A négerek papíron egyenlők – az iskolákban, az üzletekben, a buszokon és a temetőken viszont erről szó sincs. A felszabadító Atyák eszméinek lángoló tüzeből csupán pislákoló parázs maradt.

Hamarosan – a híres Drexler-ügy kapcsán az Amerikai Legfelsőbb Bíróság határozatában kimondja: „néger ember nem tekinthető az Amerikai Egyesült Államok teljes jogú állampolgárának”. Ezzel a lépéssel mintegy igazolták a négerekről a polgároknak élő, jórészt buta sztereotípiákon alapuló negatív emberképet, a diszkrimináció jogosságát, mindamellett teret engednek az olyan – főleg Délen garázdálkodó – fajgyűlölő csoportok, mint a hírhedt Klux Klán tevékenységének: a nyílt terrornak is. A közvélemény belenyugszik a

rendezetlen helyzetbe, a radikális csoportok kihágásait hallgatásával, közömbösségével nem igyekszik gátolni. A feketék érzik: az embertelen bánásmódot, a sorozatos megaláztatásokat és az embertelen kegyetlenséget nem nézhetik tétlenül: lépniük kell.

1 955-ben márciusában egy tizenöt éves fekete kislány, Claudette Colvin bátor tette szánja el magát. Egy helyi buszjáraton a fehéreknek fenntartott részre ül, és helyét többszöri felszólításra sem adja át az arra „joggal igényt tartó” fehér fiatalembernek. Hasonlóan cselekszik négy évvel később Rosa Parks is, a két szabálysértőt mindkét esetben letartóztatják. Az ügy óriási port kavart. A busztársaság a szabályok szigorú betartatását ígéri – és célja eléréséhez fizikai erőszakot is előszeretettel alkalmaz. Ekkor kapcsolódik bele a mozgalomba Martin Luther King, az alabamai lelkész.

Martin 1929-ben, Atlantában született lelkész apa gyermekeként. Eredetileg őt és apját is Michael Kingnek hívták, nevüket egy németországi látogatásuk során, 1934-ben a reformáció nagy alakja előtti tisztelgésképpen változtatták Martinra. Kiváltságosnak mondhatta magát: előbb Atlantában, majd Pennsylvániában a Crozer Theological Seminary-ra járt főiskolára, teológiát tanult. 1951-ben a már meglévő szociológiai diplomája mellé teológiából is szerzett egyet, és tanulmányait a bostoni egyetemen, szisztematikus teológia szakon folytatta. Négy évvel később már három diplomát mondhatott magáénak, ekkor már egy éve az alabamai fővárosban, Montgomeryben a Dexter Avenue Baptist Church pásztoraként dolgozott. Beszédei nagy tömegeket vonzottak. Felemelte hangját a faji egyenlőtlenség, és a jogaikért békésen demonstráló társain elkövetett rendőri erőszak ellen. Rosszakarói rövidesen tudomására hozták nemtetszésüket: 1956-ban figyelmeztetésül bomba robbant a lelkipásztor háza előtt. Mivel álláspontja mellett nyilvánosan is kitartott, három év múlva egy rasszista csoport a

mozgalom „szellemi központját” vette célba: ismét bomba robbant, de ezúttal istentisztelet közben, több halálos áldozatot, és számtalan sérültet hagyva maga után. 1958-ban egy Harlemben tartott könyvdedikálása során egy ellene hergelt elmeháborodott néger nő támadt rá papírvágó késsel – eredménytelenül. A férfit – akit ekkorra már a mozgalom egyik vezetőjének tartanak – nem sikerül elhallgattatni. Igazán elismert akkor lett, amikor egy topekai kislány, Brown kapcsán az iskolai elkülönítés ellen száll síkra – és nyert. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság ítéletében kimondta, hogy „az iskolai szegregáció szemben áll az Alkotmányban biztosított polgári egyenjogúsággal”. A kislány előtt így az iskola köteles volt megnyitni kapuit, amely azután mindegyik társa előtt nyitva maradt. Ez az első nagyobb siker mutatta meg Kingnek, hogy fáradozásának eredménye van, útját folytatnia érdemes – és szükséges.

A Montgomery bojkott idején Martint, aki éppen a városban tartózkodott, a Montgomery Improvement Association (Montgomery Haladás Egyesület) vezetőjévé választották, amely a Rosa Park letartóztatásának éjszakáján megalakult Women’s Political Council (Nők Politikai Tanácsával) együtt arra szerveződött, hogy a bojkottot kézben tartsa, fegyelmeztette szervezze. Az egy évig tartó bojkott során szórólapok tízezreit osztották szét a városban, céljukat, a buszokon lévő szegregáció eltörlését hirdelve. A busztársaság gondban volt. Már egy átlagosan kereső középosztálybeli fehér család is rendelkezett autóval, így a buszokon utazók közel nyolcvan százaléka a szegényebb feketékből került ki. Az engedetlenség csőddel fenyegetett. Bíróság elé vitték az ügyet, amely azonban kimondta, hogy a buszokon fennálló szegregáció (csakúgy, mint az iskolai) törvényellenes, így a vállalat kénytelen volt meghátrálni, és a „CSAK FEHÉREKNEK” feliratú táblákat leszerelni járatairól. Ez egy újabb győzelmet jelentett, amelyre már nemcsak a helyi, hanem az országos sajtó is felfigyelt. Ezután az állampolgári jogaikért kiálló feketék tüntetésein megjelent – és bizony kénytelen volt a védtelen, békés tüntetőket (agyon) verő

rendőrökről is beszámolni. Ezzel természetesen sokkolták a közvéleményt, amely addig magát a „szabadság hazája” és a „boldog békeidők” illúziójába ringatta. A polgárok számára nyilvánvalóvá vált, hogy valami nincs rendben. A kényelem és a konzervatív nézetek azonban még sokak lelkét képesek voltak megnyugtatni. „Hát ezek sosem elégednek meg?” „Eleget kaptak már!” „Mindennek van határa...”

1 1957-ben Luther lelkész- és paptársaival létrehozta a Déli Keresztény Vezetők Konferenciáját, amelynek első elnöke lesz. A szervezet a polgárjogi mozgalom élére állt. Demonstrációkat szerveztek, felhívták magukra a közvélemény figyelmét. Ugyan magukat szabadságharcosoknak hívták, gondosan ügyeltek arra, hogy az erőszak, ami ellen éppen harcolnak, az ő tüntetéseiken ne jelenhessen meg, ezek az összejövetelük méltóságteljesek, fegyelmeztettek legyenek. Ugyancsak elhatárolódtak a radikálisabb megoldásokat, sőt az erőszakot és a fehérektől való tudatos elhatárolódást hirdető Malcolm X-től és az Iszlám Nemzet nevű radikális mozgalomtól – amelyet nem engedtek tüntetéseiken beszélni, szervezett formában részt venni. Martin nagyon is tisztában volt a polgári engedetlenség, és az erőszakmentesség erejével, amit példaképétől, Mohandász Karamcsand Gandhitól tanult – akinek családjával 1959-ben személyesen is alkalma nyílt találkozni. Ennek ellenére Kinget, és a tüntetések szervezőit többször is letartóztatták – ezt a tényt azonban nem nevezhetjük egyoldalúan rossznak. Egyrészt a börtönbe zárt szabadságharcos képe, akit a hatóságok, a cenzúra mindenáron el akar hallgattatni, nagy tömegeket állított át az ő oldalára. Másrészt szintén ennek a ténynek köszönhető, hogy J. F. Kennedy elnök személyesen hívta fel, és biztosítja támogatásáról a tiszteletes feleségét, Corettát. Az ekkorra már a sorozatos tüntetések, és a televízióban látottak miatt zúgolódó amerikai közvélemény egyértelműen azt sugallta: megoldás kell.

Ekkor érkezünk el 1963. augusztus 28-hoz, Kingnek a Washingtoni Menetelésen tartott beszédének napjához.

Útinapló

Írta: dr. Beke-Martos Judit

Amerika, a szabadság országa, a demokrácia őshazája, ahol minden lehetséges. Nos, ahogy azt nyilván a magyarországi írott sajtóban is olvasni lehet, már nem egészen igazak ezek a megállapítások – még ha korábban, legalább részben, igazak is voltak. Amikor ezeket a sorokat írom, a Képviselőház – a Kongresszus alsóháza – épp megvétózta a 700 milliárd dollár értékű államosításról szóló törvényt. A Wall Streeten a New York-i tőzsde értéke 650 pontot zuhant – pedig ma hétfő van és nem kedd, ahogy annak idején, 1929. október 29-én. Míg a Fehér Ház tanácstalan a vétót követően, sorra jelennek meg nyilatkozatok és cikkek, arról, hogy a jelen helyzet miért más, mint a Nagy Gazdasági Világválság immár 79 évvel ezelőtt. Egy biztos: a válságnak messze nincs vége, további hullámai részben még rejtve ringatóznak, és hogy milyen következményei lesznek még, azt senki sem tudja. Azonban e két gazdasági esemény összehasonlítása a kutatók következő generációjára vár majd.

Engem egészen más témák kutatása vonzott az Újvilágba, pontosabban Bostonba, ahol jelenleg a PhD kutatásom egy részét végzem. Augusztus elején érkeztem, mert a tanév már akkortájt elkezdődött. Amerikában a jogi oktatás egészen más, mint Európában. Itt a fiatalok, mikor 18 évesen befejezik a gimnáziumot (*high school*), *college*-ba mennek ún. *undergraduate* tanulmányokat folytatni. (Fogalmi zavart szokott okozni, hogy a *college* szót kollégiumra fordítják. A *college* alapidiplomát adó felsőoktatási intézményt, főiskolát, egyetemet jelent, míg a kollégium megfelelője a *dormitory*). Főszabály szerint 4 évig tanulnak a *college*-ban, melynek végén egy *bachelor* diplomát kapnak. Tekintve, hogy nem kell a kezdetekkor szakterületet választaniuk, az első 2 éve ennek a tanulmánynak elég kötött (ez a szűk értelemben vett *undergraduate study*, amelynek keretében sok olyan tárgyat tanulnak, amit a gimnáziumban nem tanultak meg, mert már ott is kreditrendszer volt és maguk választották

tárgyaikat). A 4 évből az utolsó kettőben specializálódnak, eldöntik, hogy miből is szeretnének diplomát. A *bachelor* diploma többségében egy főtárgyról (*major*) és egy melléktárgyról (*minor*) szól. Ahhoz, hogy valóban ilyen diplomát kapjon, meghatározott kurzusokat kell elvégeznie. Leginkább úgy lehet elképzelni, mint egy óriási panelrendszert. Amelyik panelt választja a hallgató, azokat a tantárgyakat kell elvégeznie és arról szól majd a diplomája. Amennyiben minort szeretne csinálni, akkor nem kell az összes tárgyat elvégeznie az adott panelben, csak annak egy meghatározott részét. A hallgatók természetesen tandíjat fizetnek, többnyire tanévenként meghatározott összeget. Döntéseiket – ekkor még – nem feltétlen anyagi alapon hozzák, inkább egyéni teherbíró-képességük, illetve a leendő átlaguk a meghatározó. Utóbbi azért lényeges, mert soka közülük tovább akarnak tanulni. *Bachelor* diplomát (*major*, *minor*) rengeteg szakterületről lehet szerezni, így közgazdaságtan, mérnök, politológus, pszichológus, történész, bármely nyelvből nyelvtanár, ún. *liberal arts* (nagyjából a szabad bölcsész), természettudós, stb.

Vannak azonban olyan szakképesítések, amelyekhez *graduate* diploma szükséges, azaz másoddiploma, ami nem posztgraduális és nem master diploma. Ilyen az orvosi és a jogi szakma. A hallgató tehát elvégezheti a *college*-ot *pre-law* vagy *pre-med major*-rel is, de végezhet bármilyen más területen is. A lényeg, hogy az átlaga egy max. 4.0-ás rendszerben jó legyen (ez a GPA = *General Points Average*) és, hogy jó eredményt érjen el a kvázi központi felvételi teszten, az LSAT-en (*Law School Admission Test*), ami főleg logikai kérdésekből áll. A két eredmény, ajánlólevelek és személyes fogalmazások alapján kerülnek be a hallgatók a *graduate school*-ba, azaz jogi képzéshez a Law Schoolba. A Suffolk University Law School, – ahol én jelenleg kutatok – egyaránt biztosít nappali és esti képzést is. Sokan dolgoznak a tanulás mellett, akár a korábbi, a *bachelor* diplomájuk szakterületén.

A jogi képzés ezek után 3 éves, ún. professzionális képzés, azaz első évben van hat kötelező tárgy, amelyekre a hallgatót csoportokba sorolják beiratkozáskor. Minden órára előre el kell olvasni az eseteket, illetve a tankönyvet, kis emlékeztetőt kell készíteni, néha pedig vannak beadandók is. A tanárok ezeken az ún. *core* kurzusokon a szókratészi módszer segítségével, a hallgatókat kérdezve próbálják rávezetni őket a megfelelő gondolkodás útjára. Jó megoldás vagy válasz azonban nincs, mert az a mindenkor bíró leendő döntése, aminek kialakítása nagyrészt az ügyvéd dolga érvelés fogmájában. A tankönyvek többnyire 1000-1200 oldalasak (egy félévre), óráról órára általában 15-30 oldalt kell elolvasni, feldolgozni (minden egyes tárgyból). Az esetgyűjtemények is tartalmaznak kiegészítést, cikkeket, illetve a tankönyvek is többször elmondják ugyanazt, így a hallgató kétszer-háromszor olvassa nagyjából ugyanazt az anyagot, majd meghallgatja az oktatót és ezalatt ki kell, hogy alakítsa saját véleményét is. Tekintve, hogy a többség hihetetlen magas tandíjat fizet (kb. 38.000 dollár/tanév, ami évente 7%-al emelkedik, így a 3 éves képzés kb. 122.000 dollár, azaz nagyságrendileg 20.800.000 Ft), készül az órára és konzultációs lehetőségnek tekinti a tanárral való találkozást így sok a kérdés, aktívak a diszkussziók, nem csak a kiscsoportos órákon.

A vizsgák anonim módon, írásban zajlanak. Előre meghatározott vizsgarend alapján a hallgató kap egy meglehetősen hosszú és bonyolult esetet és 3 órát, hogy írásban rögzítse az összes lehetséges érvelést. (A vizsga kézzel is írható, de többnyire mindenki a saját laptopján gépele be a megoldást egy előzetesen letöltött szoftver segítségével, amely a vizsga 3 órájára minden más program alkalmazását letiltja a gépen.) Ha „open book” és/vagy „open notes” a vizsga, akkor ezeket a segédeszközöket, könyveket, eseteket, jegyzeteket lehet használni, ha azonban „closed book” és anyagi jogi háttérismeret szükséges, amit a kurzus anyaga nem tartalmaz, akkor azt rendelkezésre bocsátja az oktató a kiírásban; vagy azt kívánja, hogy a hallgató erre nézve is jegyezze le az összes lehetséges scénáriót.

Az első évet ilyen módon túlélő hallgatók a tanulmányaik további két évében teljesen szabadon választhatnak kurzusokat. Egyetlen kockázati tényező van: a bar exam (ügyvédi szakvizsga, ami szintén egy anonim, írásbeli teszt, részben feleletválasztós, részben esszé kérdésekből) feltett kérdések bármilyen területre kiterjedhetnek és, ha a hallgató azt nem tanulta, gondban lehet vele. Bár a bar examot megelőzi egy felkészítő, ez ritkán elegendő arra, hogy adott alapismeretnek számító kurzus hiányát pótolja. Nem minden hallgató kívánja azonban letenni a bart, és – mondhatnám a pénzükért – szabadon válogathatnak a legkülönbözőbb kurzusok közül.

Az oktatás is egészen eltérő a magyartól. A legtöbb professzor legalább néhány évet eltöltött a gyakorlatban, és utána lett tudományos szakember. Így egyrészt rendelkeznek gyakorlati ismeretekkel, másrészt azonban szaktudásuk csak a saját területükre korlátozódik. Tekintve, hogy az oktatók maguk sem részesültek joghallgatóként „rendszer-szerű” oktatásban, ahogy a magyar hallgatók, így sosem látták át a jogot, mint rendszert, mint egészet. Pár szó erejéig érdemes még megemlíteni, hogy az oktatók többsége minden lehetséges technikai eszközt használ. Eseteket tesznek fel a website-ra, legfeljebb egy napon belül válaszolnak bármilyen kérdésre emailben, de fizikailag is megtalálhatók az irodájukban, ha teljes állású oktatók. Egy gombnyomásra el tudják sötétíteni a termet, lehúzni egy vetítővásznat és lejátszani egy filmrészletet.

Talán a leírtak után nem meglepő, hogy a jogtörténetről is eltérő az amerikaiak felfogása. Abban mindenki egyetért, hogy nagyon lényeges és fontos, de hogy mit is értenek pontosan a jogtörténet fogalma alatt, arról majd egy későbbi beszámolóban írok részletesen. Pillanatnyilag nem a múlt, hanem a jelen és a jövő, mégpedig a közeljövő foglalkoztatja a helyieket: a gazdasági válság és a november 4-i elnökválasztás. Külföldiként mindenképpen érdekes ez az időszak, nem tudni mit hoznak a következő napok, hetek. Addig pedig csak az időjárás hűl, minden egyéb izzik...

Haunting Resemblance from the Past... An In-Depth Analysis of U.S. History from the Time of the Great Depression

by Rory L. Cahill

Over the past few months, the United States has gone into a financial crisis, with multiple bank failures and the passage of a massive financial bailout plan in an attempt to prevent the collapse of the banking system. This crisis produced stagnant economic growth and led to a credit freeze as lenders began to doubt Americans' viability of paying back their loans. Many economists and political commentators have pointed to the lack of regulation of large financial conglomerates and the reluctance of the Bush-administration to exercise oversight on these sectors of the economy as an explanation to the underlying reason for the irresponsible practices, that ultimately lead the economy to falter (e.g. such as offering home loans to low income families and selling the loans in large packages to foreign investors). Parallels have been drawn with events from the past: the Savings and Loan crisis of the late 1980s, the "stagflation" of the late 1970s, and foremost to the Great Depression between 1929 and 1933. The conditions were the same regarding economic growth in the 1920s and in the past seven years: limited regulation of financial practices, tax policies that favored the wealthy ("supply-side economics"), and a government friendly to the business sector. The initial results of both policies were positive, but the eventual consequences disastrous for the entire nation. However, the reforms of Franklin Roosevelt's New Deal fundamentally changed the way business and government interacted: it aligned the government with the interests of the working people rather than that of the influential businesses, and in effect – by altering the role of the government – created a largely middle class society that propelled an astonishing economic expansion over the following three decades.

In order to truly understand the sweeping changes that the New Deal brought about, it is important to assess the circumstances and events that lead to the Great Depression. After the tumultuous events of the First World War and the brief period of progressive government reform under presidents Theodore Roosevelt and Woodrow Wilson, the American electorate was ready to take a step back instead of forward, and return to the status quo. The Republican Party capitalized the consensus – through the alliance of business interests and "Washington-insiders," who constituted the Party leadership – by nominating Senator Warren Harding as their presidential candidate. Harding campaigned with the promise of a "return to normalcy" and resoundingly defeated his Democratic opponent, Governor James Cox. He subsequently appointed a cabinet of conservative plutocrats, such as banking billionaire Andrew Mellon as Treasury Secretary and Herbert Hoover, the famous relief administrator and mining executive. Harding was an ineffective leader, but he was friendly to business interests and pursued policies more aligned along their interests. The labor movement, which grew steadily throughout the first two decades of the Twentieth Century, was then faced with court-issued injunctions against strikes and a government more concerned with loosening restrictions on businesses than looking out for common people. Harding's presidency was brief, as he died from a heart attack in 1923; his administration is remembered as highly ineffectual due to the rampant cronyism in his cabinet and to having virtually overturned the economic governance to business interests and lobbyists. Harding was succeeded by his vice president, Calvin Coolidge, who expanded the business friendly policy of his predecessor. He once said: "The man who builds a factory, builds a temple. The man

who works there, worships there”¹. Nevertheless, Coolidge was reelected with ease over his Democratic opponent, John W. Davis, who preached a similar economic gospel and did not advocate for those hurt by the prevailing economic policies of the Republican Party.



After Coolidge's presidency, Secretary of Commerce Herbert Hoover defeated another Democratic candidate, New York Governor, Al Smith in 1928. The trio of Republican presidents in the 1920s oversaw a period of rapid economic expansion based on the explosion of industrial manufacturing and the growth of the American middle class. This new consumer class was able to afford more and thereby contributed to the success of businesses and manufacturers. Similarly, giant banking trusts – such as the House of Morgan, which had grown as a result of financing Allied war debt throughout the First World War – were very successful. For the first time, average Americans were able to invest their own money in the markets and see a substantial

return. The cultural mythology of the “New Era” was of a “self-made man”, who rose from poverty to fabulous wealth and power through his own hard work. For a few people, this was certainly possible, but while some incomes did rise during the 20s, the disparity grew at an astonishing rate and many were left out of this prosperity of the New Era. The Republican economic ideology relied on the theory that growth at the very top of the economic spectrum would result in growth in all sectors. While the policy appeared to be working during the initial boom, it soon became clear that profits and prices were increasing, but wages were not. In fact during the 1920s, profits rose over 80%, vastly increasing earnings for management and ownership, but not for ordinary workers. The tax policies set by Andrew Mellon gave away even more to businesses and those at the very top percentage of the American public, with the top 1% making 650% more than the bottom 11%. The Federal Trade Commission had initially been set up to regulate suspect business and banking practices, was later rendered ineffectual by the three succeeding Republican administrations, and Herbert Hoover encouraged price fixing in specific industries, reducing competition and the passing of a steeper price to consumers. The final element of this policy was the passage of increasingly higher tariffs on imported goods, which allowed domestic manufacturers an astonishing degree of independence and protection from the foreign competition, while completely disregarding the farmers. The economic policies of the New Era were fundamentally skewed for the rich and powerful, and as the income disparity grew, the boom began to falter.

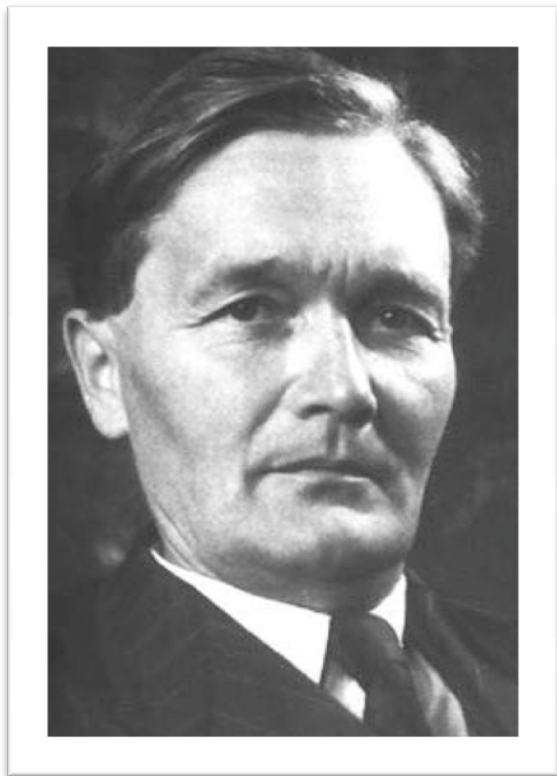
(to be continued...)

¹www.brainyquote.com/quotes/authors/c/calvin_coolidge.html - October 12, 2008

Kultúra-rovat: Ki látott engem? *Betekintés Németh László munkásságába* *Írta: Fülöp Anna*

Németh László, élt 1901-től 1975-ig. Gyász, Iszony, Égető Eszter, Irgalom. Bethlen Kata, Széchenyi, Galilei, A két Bolyai. Hideg számok, tények, töredékek. De vajon ki volt ő?

Író? Igen. Szépirodalmi? Is. Erre felkaphatják páran a fejüket, már akinek eddig ismerősen csengett a neve. Nem egy hagyományos íróportrét akarok festeni róla, hanem kiragadott gondolatait akarom bemutatni, amikkel egy kicsit közelebb kerülhetünk hozzá, megérthetjük, megláthatjuk, milyen ember volt. Sokkal terjedelmesebb az ő életműve, mint hogy beskatulyázzuk „csak” szépirodalmi íróként.



Ennek tükrében talán már nem annyira meglepő, hogy ennek az Ady-versnek a címét adtam egy Németh Lászlóról szóló cikknek. Kérdezhetnénk: miért nem írja meg egy regényben, hogy miről mit gondol? Valójában a huszadik században a regény már nem tudja betölteni eddigi szerepét: a

teljes világot, egy író világnézetét már nem tudja magába sűríteni. Ezért más formákhoz nyúl Németh, hogy a benne buzgó nevelésvágyát, gondolatait megossza a világgal. Ő maga írta: „négy oldal drámában megjárhattad a poklok tárnáit, négy oldal tanulmányban kimondhattad, ami gondolkozásodban a leglényegesebb. Négy oldal regényben csak egy keskeny sávot csináltál meg az élet végtelenbe hullámzó reliefjéből.”¹

Németh László munkásságával ismerkedni olyan, mint amikor belépünk egy kincessel teli kamrába: az ember nem tudja, hova kapjon először. Mindenről volt véleménye, és ennek a véleménynek hangot is adott, többnyire tanulmányokban, tanulmánykötetekben. Bár saját korában volt visszhangja műveinek, mára már méltatlanul elfeledték. Ebben az írásban A minőség forradalma című négykötetes alkotása áll majd a középpontban. Szinte mindenről ír ebben, ami érdekli, ami Magyarország életében kérdés lehet: történelem, oktatás, kultúra, irodalom, család, nemzet, vallás; tételesen nem is lehet felsorolni, ezért csak kis részeket ragadok ki én is.

Az oktatással kapcsolatban már első kötete elején keserűen jegyzi meg: „Gyermekek között még volt valami kis élet a tanári hivatásban, ma a tanár is tantervleboncoló automata. [...] a munka a szellem teljes önmegtagadását követeli.”² Ő maga Hódmezővásárhelyt tanított egy rövid ideig, és ezalatt egy olyan tantervet próbált meg kidolgozni, ami a tárgyakat nem külön-külön tanítja, hanem összeköti, akár pl. az irodalmat a biológiával, fizikával stb. Éppen ezért nemcsak irodalmat, hanem többek között például matematikát is tanított.

¹ Földes Anna: Németh László kariatidái. In: Húsz év, húsz regény. Bp., Szépirodalmi, 1968. 103.

² Németh László: A minőség forradalma (Kisebbségben). Budapest, Püski, 1992. 51.

A történelemhez való viszonyáról ezt írja: „Ha az élet egyszer annyi békét adna a szívemnek, hogy történésszé tudnék lenni, tárgyamul a XI. századot választanám.” Majd egy kedves képpel folytatja: „Az újságjainkból ismerős európai nemzetek itt ugranak ki, valamennyien egyszerre, s itt ugrik ki Európa is, melynek a térdén ülünk, fiatalon.”³ Több írásában is visszatérő elem a magyarság kérdése, ezzel kapcsolatban a Magyarországon élő kisebbségek helyzete. Mint a korban oly sokan, benne is volt egy félelem, hogy a magyarság el fog tűnni a népek sülyesztőjében. (Így többek között olvashatunk több, a Kiegyezést, ill. a Habsburg uralmat elítélő kritikát.) Szókimondó fordulattal kezdi Újabb történelmi munkák – Történetírás című esszéjét: „A régibb szabású adófizető, aki megszokta, hogy a tudósok eltartásához hozzájárulni ismeretlen eredetű, vallásos kötelessége, melyért ellenszolgáltatást várni nem illik, gyanakodva pillant egyes újabb tudományos munkák felé, melyek borítékukon egyetemi tanárok nevét viselik s e papi bélyeg ellenére is laikus kacérsággal tekintgetnek ki a kirakatüveg mögül. Ha véletlenül hozzájut, és belelapoz egyikbe-másikba, megütődve veti fel a fejét. Hogyne, mikor az olvasott féloldalt megértette. Hol van a tiszteletreméltó tudományos félhomály, melyben az avatatlan a szentségtörést megbosszuló Jupiter villámaait érzi s hőkölve menekül.”⁴ Németh László – a fél oldalakat kitöltő hasonlatait leszámítva – igyekezett világosan, közérthetően írni; tanárként és íróként tudta jól, hogy felesleges mitikus magasságokba burkolózni. Ez nem jelenti azt, hogy tanulmányai nélkülözték volna a tudományos háttérrel, csupán ő jobban szerette úgy megfogalmazni a mondandóját, mintha a hallgatóság ott lenne közvetlenül előtte, és nekik magyarázna.

Politikával kapcsolatban egy meglepő vallomást kapunk Új politika című írásában Németh Lászlótól: „Választópolgár vagyok, de sohasem éltem a jogommal. Megfizettem a büntetést, vagy üres lappal

szavaztam; úgy éreztem, annyira távol állok a mai politikai pártok akármelyikétől, hogy frivolitás volna választanom közülük. Az író, gondoltam, természeténél fogva rossz politikus.”⁵ Később is úgy gondolta, hogy jól döntött, mivel ahogy tájékozódott az európai politikában, igencsak elmaradtanak találta a magyarországit. (Németh a feleségével többször járt hosszabb időre külföldön, és mint író, de főként mint fordító, sok külföldi, politikával kapcsolatos művet olvasott, noha ő maga nem politizált.)

Mint említettem ő maga is tanár volt egy ideig, életművét tekintve pedig egész életében valamilyen formában az volt. Ezért a kötet során több, tanáccsal teletűzdelt kritikát is írt, és mondhatjuk, hogy ma is aktuális problémákkal foglalkozik: tanítani sok tanár tud, de a diákokhoz szólni már kevesen.⁶ Akkoriban volt egy diáklélóra nevezetű műsor a rádióban, és Németh ezt kívánta megreformálni, hasznos, érdekes műsorra átalakítani. Diákönképzés, javaslatok című értekezésében az önképzőkör szónak a rossz csengését, megbélyegzését ítéli el. („Ahelyett, hogy kezdetleges, együgyű, pufogó: azt mondják, önképzőkör.”)⁷ Az önképzőkörnek [avagy Tudományos Diákkörnek...] nincsen tananyaga, „mindenki maga kereste meg az anyagát; mester volt, bűvész, alkotó, s alkotó örömeinek az sem ártott, ha az alkotásról ő maga is belátta csakhamar, hogy szemét.”⁸ Hiába gúnyolódhatnak sokan, mondta, az elmúlt évszázad legnagyobbjai önképzőkörösök voltak. (A mi TDK-inknak is ez lenne a lényege – ha már egy kicsit hazabeszélhetek-, oldott hangulatban egy érdekes témát körüljárni majd megvitatni, vagy egy addig érdektelennek, nehéznek tűnő anyagot színesebbé tenni: egy jó társaságban mindenki fogékonyabb az ilyen dolgokra.) Egy számomra nagyon szimpatikus nézet: „...azt javasolja, hogy a diákok ne úgy tanuljanak irodalom-

³ Németh László: A minőség forradalma (Kisebbségben). Budapest, Püski, 1992. 111.

⁴ Németh László: A minőség forradalma (Kisebbségben). Budapest, Püski, 1992. 1773.

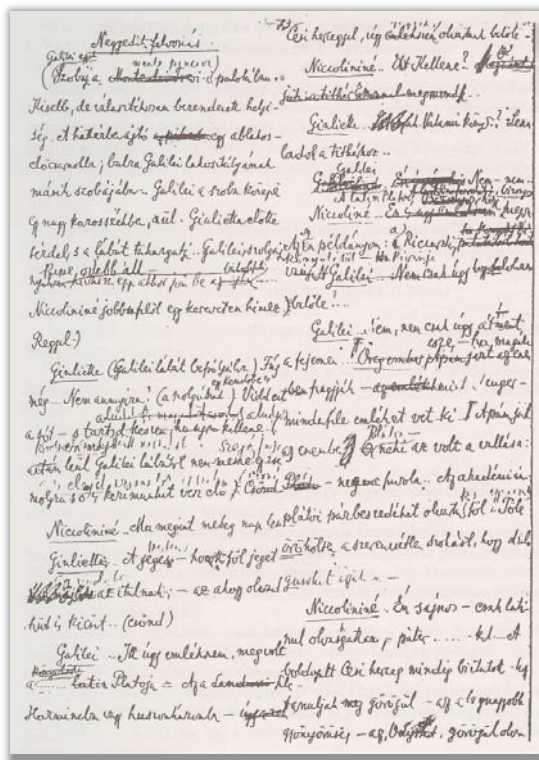
⁵ Németh László: A minőség forradalma (Kisebbségben). Budapest, Püski, 1992. 547.

⁶ Németh László: A minőség forradalma (Kisebbségben). Budapest, Püski, 1992. 614.

⁷ Németh László: A minőség forradalma (Kisebbségben). Budapest, Püski, 1992. 1878.

⁸ Németh László: A minőség forradalma (Kisebbségben). Budapest, Püski, 1992. 1879.

történetet, hogy elolvassák a tankönyvet, hanem úgy, hogy írják.”⁹



Végezetül álljon itt egy részlet Németh László egyik leveléből, melyet Tamási Áronnak írt: „Legfőbb ideje volt, hogy lejöj-
jek: az állapotom súlyosabb, mint hittem.
230-as vérnyomással érkeztem, s a kezdődő
szívelégtelenség tüneteivel. Az utolsó két
hónap izgalmai ráarakódtak a régi
fáradtságra; hisz a *Galiei*-bemutató után már
azzal jöttem el, hogy nem térek vissza
Budapestre. A városban az utolsó napokban
elterjedt hírek lelkiileg is összetörték, ha
nem is szóltam róla. [...] Merthogy én
senkivel sem tárgyaltam, senkit nem is
láttam, s engem sem akart látni senki: azt
mondanom sem kell.”¹⁰

Azt, hogy végeredményben ki volt ő,
döntse el mindenki maga az írásai
alapján.

Aköteteit időről-időre kell felnyitni,
Amazsoláztatni belőle, megízlelni, mással
megvitatni. Cikkem megírásának az is célja

volt, hogy ébredjünk rá, rengeteg hasonló
írás lapulhat a könyvtárak félreeső, poros
polcain, kár lenne őket veszni hagyni.
Nyilvánvaló, hogy több mint kétezer oldalas
gyűjteményében nem mindennel fogunk
egyet érteni, nem is kell, de olyan meglátásai
voltak, amelyeket érdemes megismernünk.

⁹ Németh László: A minőség forradalma
(Kisebbségben). Budapest, Püski, 1992. 1881.

¹⁰ Németh László élete levelekben. Budapest,
Osiris, 2000. 407.

Nem tudok

Írta: Nemes Frigő

Odaadtam az életem egy részét, és már nem kaphatom vissza. Leírtam egy naplóba, amelyet azért kaptam, hogy írjak. Leírtam sok-sok levélben. Nem kaphatom vissza, így kell tovább élnem.

Most próbálok dűlőre jutni, megérteni, mit akarok, mi kell nekem, de nem megy. Nem tudom legyőzni magam. Nem tudok kedves lenni, nem tudok szeretni. Nem akarok hibáztatni senkit, mégis mindig hibáztatlak Téged.

Nem tudok édes lenni, pedig emlékszem, hogy olyan édesen csókolsz, mint a tábortűzben pattogó fenyő illata. Nem tudlak simogatni, pedig emlékszem, hogy a kezed úgy simogat, mint felhő, amelyből nyáron zápor hull. S a szél, amely a felhőt hozza, suhan a libabőrök között.

Nem tudok mindig erős lenni, nem tudok mindig én dönteni. Csak azt tudom, hogy kell, hogy a magányban újra megtaláljam magam.

Üres vagyok. Kopog az eső a vállamon. Nincs esernyőm. Egyszer majd lesz. Napszárga. És, ha kinyitom, eshet az eső, mert alatta süt a nap.

Nem vagy itt reggel. Néha itt vagy este. Nem tudom, mit csinálsz. Nem tudod, mit csinállok. Lassan távolodsz. Magányos vagyok. Valami azt súgja, engedjem el ezt az érzést, de nem tudom. Nem tudlak elengedni. Nem tudok orvosságot. Csak a távolságot érzem.



Az Atlanti-óceán (Maine városa mellett)

IMPRESSZUM

Szerkesztette: Képešsy Imre

Címlapterv: Balogh Boglárka

Tördelés és korrektúra: Képešsy Imre

Munkatársak: dr. Beke-Martos Judit, Rory L. Cahill, Cserép Edit, Fülöp Anna, Horváth Edit, Joó Barbara, Legeza Sára, Nemes Irgó, Szabó András